

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
CENTRUL CERCETĂRI DEMOGRAFICE

Cu titlu de manuscris
CZU: 316.346+314.1 (043.3)

GRIGORAȘ ECATERINA

**DIFERENȚIERI SOCIODEMOGRAFICE ALE
FERTILITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Specialitatea 543.01 Sociologia populației și
processe demografice

REZUMATUL
tezei de doctor în sociologie

Chișinău, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Cercetări Demografice al
Institutului Național de Cercetări Economice

Conducător științific:

Gagauz Olga, doctor habilitat în sociologie, conferențiar cercetător, INCE

Consiliul Științific Specializat a fost aprobat de către Consiliul de Conducere al ANACEC prin decizia nr. 1 din 01.07.2022, în următoarea componență:

Referenți oficiali:

MUREȘAN Cornelia, doctor habilitat în sociologie, profesor, Universitatea Babeș -Bolyai, România;
CHEIANU-ANDREI Diana, doctor în sociologie, conferențiar universitar, USM.

Componența Consiliului Științific Specializat:

BULGARU Maria, președinte, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, USM;
BUCIUCEANU-VRABIE Mariana, secretar științific, doctor în sociologie, conferențiar cercetător, INCE;
MALCOCI Ludmila, doctor habilitat în sociologie, profesor universitar, ICJPS;
BODRUG-LUNGU Valentina, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, USM;
SAINSUS Valeriu, doctor în geografie, conferențiar universitar, ASEM.

Susținerea va avea loc la 16 decembrie 2022, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 543.01-22-31 din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice, pe adresa: MD-2064, mun. Chișinău, str. Ion Creangă, 45, bir. 309.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională și Biblioteca Republicană Tehnico-Științifică și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la „16” noiembrie 2022

Secretar științific al Consiliului

Științific Specializat:

doctor în sociologie, conferențiar
cercetător

**BUCIUCEANU-VRABIE
Mariana**

Conducător științific:

doctor habilitat în sociologie,
conferențiar cercetător

GAGAUZ Olga

Autor

GRIGORAȘ Ecaterina

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Descreșterea continuă a numărului populației Republicii Moldova, determinată, inclusiv, de scăderea fertilității, se înregistrează pe parcursul a două decenii, având implicații multiple asupra dezvoltării economice și sociale a țării. Prognozele demografice estimează că în deceniile viitoare declinul demografic va continua, iar numărul populației va scădea cu circa o treime către anul 2040 [13]. În acest context, există o necesitate stringentă în implementarea unor politici eficiente ce ar permite cuplurilor să-și realizeze intențiile reproductive și să aibă un număr dorit de copii. Având în vedere diversitatea grupurilor sociale ce se evidențiază, inclusiv printr-un nivel diferit de fertilitate, o importanță deosebită prezintă evidențierea grupurilor sociale de femei cu un nivel scăzut al fertilității, având drept scop elaborarea unor măsuri de politici de stimulare a fertilității în rândul acestora.

Totodată, la etapa actuală, Republica Moldova, ca și alte țări din regiune, trece prin tranziția fertilității - de la model tradițional la cel modern, care se asociază cu procesul de restructurare a nașterilor, provocând scăderea ratelor de fertilitate pentru anii calendaristici [19]. Astfel, evidențierea particularităților tranziției fertilității, caracteristicilor sociodemografice ale femeilor cu comportamentul reproductiv și nivelul fertilității diferit poate asigura baza analitico-științifică pentru elaborarea și implementarea unor măsuri eficiente de politici familiale.

În prezent, în Republica Moldova este observat efortul autorităților de a identifica soluții în scopul îmbunătățirii situației demografice. *Strategia „Moldova 2030”* vizează problema demografică prin îmbunătățirea condițiilor de viață a familiilor cu copii, facilitarea realizării depline a intențiilor reproductive. Documentul de analiză a contextului demografic *Teoria Schimbării pentru Reziliența Demografică* de asemenea setează prioritățile de politici pentru transformarea schimbărilor demografice într-o oportunitate de dezvoltare [17].

Reieșind din acestea, cercetarea diferențierilor sociodemografice ale fertilității și elaborarea recomandărilor de politici orientate spre grupurile sociodemografice cu fertilitate scăzută prezintă o actualitate deosebită. Structura sociodemografică neomogenă a populației după criteriile: mediul de reședință, nivelul de educație și apartenența etnică a fost luată ca punct de reper în abordarea fertilității feminine.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

Studiile autohtone prezintă o contribuție importantă în reflecția științifică a schimbărilor în comportamentul reproductiv al populației, analizând evoluția și dinamica fertilității în Republica Moldova [7; 19]. A fost evidențiat impactul factorilor economici, sociali și culturali asupra declinului fertilității. Se accentuează predominarea reprezentărilor tradiționale privind rolurile de gen și o tendință de apropiere a dispozițiilor reproductive ale populației din mediul urban și cel rural spre indicatori mai mici ai fertilității, dar și factorii care influențează deciziile cuplurilor privind nașterea copiilor [5].

Până în prezent nu a fost realizată o cercetare complexă din perspectiva impactului factorilor sociodemografici asupra diferențierilor fertilității. Reieșind din acestea, cercetarea diferențierilor sociodemografice ale fertilității are o actualitate deosebită, inclusiv prin faptul că permite de a obține rezultate, pe de o parte, prin prezentarea spectrului sociodemografic de lungă durată, iar pe de altă parte, prin identificarea factorilor cu un impact mai mare asupra comportamentului reproductiv. Înțelegerea factorilor sociodemografici ai diferențierii fertilității ar contribui la elaborarea de politici și programe care ar stimula controlul dinamicii fertilității atât în mediul rural, cât și în cel urban. Nivelul scăzut al fertilității determină necesitatea de a studia acest fenomen și de a evidenția cauzele declanșării acestor divergențe, de a determina impactul asupra

dinamicii proceselor demografice, dar și de a identifica determinanții ce influențează variațiile în nivelul fertilității.

Scopul cercetării constă în evidențierea diferențierilor sociodemografice ale fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație și apartenența etnică a femeilor și elaborarea recomandărilor de politici orientate spre grupurile sociodemografice cu fertilitate scăzută.

Obiectul de cercetare reprezintă tendințele în evoluția fertilității. Delimitarea structurii criteriilor sociale și demografice permite înțelegerea variațiilor fertilității și explicarea tendințelor acestui fenomen demografic. **Subiectul principal de cercetare** al studiului îl constituie diferențierile fertilității sub influența caracteristicilor sociodemografice ale populației feminine.

Ipozeza principală a cercetării: efectul diferențiat al factorilor sociodemografici (mediul de reședință, nivelul de educație și apartenența etnică a femeilor) asupra fertilității și a modelelor de comportament reproductiv, determină nivelul diferit al descendenței finale și tranziția fertilității de la model tradițional la cel modern.

Pentru atingerea scopului cercetării au fost înaintate următoarele **obiective**:

1. Explorarea cadrului teoretico-metodologic privind tranziția fertilității și explicarea variațiilor acesteia;
2. Determinarea fazei tranziției fertilității în Republica Moldova în baza modelului elaborat de T. Frejka și analiza comparativă cu țările din regiune;
3. Determinarea impactului mediului de reședință, nivelului de educație și apartenenței etnice asupra caracteristicilor fertilității și descendenței finale;
4. Elaborarea tipologiei comportamentului reproductiv al femeilor și cuantificarea ponderii tipurilor diferite de comportament reproductiv la etapa actuală de tranziție a fertilității de la modelul tradițional la cel modern;
5. Evidențierea impactului factorilor socioeconomiici și atitudinal valorici asupra comportamentului reproductiv;
6. Elaborarea recomandărilor de politici diferențiate orientate spre grupuri sociale cu un nivel de fertilitate scăzut.

Metodologia cercetării științifice. Caracterul interdisciplinar al lucrării a determinat utilizarea conceptelor teoretice în domeniul sociologiei, demografiei și economiei ceea ce a contribuit la extinderea cadrului metodologic în interpretarea rezultatelor științifice privind tranziția fertilității și diferențierile sociodemografice ale acesteia.

În calitate de suport teoretic de bază a servit teoria celei de-a doua tranziții demografice (R. Lesthaeghe, D. Van de Kaa, T. Sobotca, A. Вишнеvский, С. Захаров). De asemenea s-a apelat la teoriile sociologice: teoria capitalului uman (T. Schultz și G. Becker), teoria alegerii raționale (G. Becker, T. Schultz, J. Coleman), teoria echității de gen (P. McDonald), teoria cursului vieții (J. Meiniuk), teoria comportamentului planificat (I. Ajen), teoria anomiei sociale (R. Merton), teoria preferințelor (C. Hackim). Cadrul teoretic complementar a fost constituit de concepțiile: economia natalității (G. Becker), noua economie a gospodăriei casnice (G. Becker, T. Schultz), ipoteza veniturilor relative (R. Easterlin), conceptul numărului de copii dorit, planificat și așteptat (W. Miller, D. Pasta).

În procesul de cercetare a fost utilizat un set complex de metode de analiză demografică (transversală și longitudinală) și sociologică (cantitativă și calitativă) ceea ce a asigurat un nivel înalt de credibilitate a rezultatelor obținute. Autorul a realizat două studii sociologice: "Comportamentul reproductiv al femeilor din municipiul Chișinău" (eșantion de 600 femei în vârstă de 18-40 de ani) și "Impactul politicilor familiale existente asupra comportamentului reproductiv și căile posibile de îmbunătățire a acestora" (studiul sociologic calitativ). De

asemenea cercetarea s-a bazat pe analiza secundară a bazei de date a studiului național Generații și Gen (2020) pe un subșantion de 2705 de femei de vârstă reproductivă, ceea ce a permis de a elabora o tipologie a comportamentului reproductiv.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în dezvoltarea cercetării complexe interdisciplinare a diferențierilor fertilității în Republica Moldova, evidențierea particularităților tranziției fertilității prin reflectia științifică a diferențierilor fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație al femeilor și apartenența etnică; elaborarea tipologiei modelelor comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova.

Problema științifică soluționată constă în evidențierea particularităților tranziției fertilității de la modelul tradițional la cel modern prin elaborarea tipologiei comportamentului reproductiv.

Semnificația teoretică a lucrării rezidă în completarea cunoștințelor privind tranziția fertilității în țările în curs de modernizare după modelul european în baza cazului Republicii Moldova. Lucrarea contribuie la consolidarea cadrului teoretic privind dinamica fertilității, aspectele ce țin de divergența și convergența între țări cu un nivel diferit de dezvoltare socioeconomică, instituțională și culturală în procesul tranziției fertilității, astfel contribuind la completarea compartimentelor demografiei și sociologiei populației.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în determinarea grupurilor sociodemografice ale femeilor cu fertilitatea scăzută, ceea ce poate contribui la elaborarea politicilor familiale. Totodată, determinarea particularităților tranziției fertilității în Republica Moldova și elaborarea tipologiei comportamentului reproductiv reprezintă rezultate ce pot fi utilizate în procesul cercetării dar și la elaborarea unor cursuri didactice tematice. Rezultatele cercetării pot fi utilizate ca suport teoretico-metodologic pentru desfășurarea și aprofundarea cercetărilor sociodemografice ale fertilității, conectarea la proiectele internaționale în acest domeniu.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: 1. Aplicarea modelului standard de amânare-recuperare a nașterilor elaborată de T. Frejka a determinat că Republica Moldova înregistrează faza a doua a tranziției fertilității, care se caracterizează prin diminuarea contribuției ratelor specifice de fertilitate la vârste tinere în formarea ratei totale de fertilitate. Recuperarea nașterilor amânate se realizează parțial, ceea ce determină scăderea fertilității cohortelor mai tinere. 2. Determinarea diferențierilor fertilității după mediul de reședință, nivel de studii și apartenență etnică din perspectivă transversală și longitudinală a demonstrat că mediul de reședință cel mai mult diferențiază fertilitatea, atât din punctul de vedere al profilului pe vârste, cât și al descendenței finale. 3. În tranziția fertilității de la modelul tradițional la cel modern au fost identificate patru modele de comportament reproductiv: primul - „modelul tradițional cu familie numeroasă” (21,1% din femei); cel de-al doilea - „modelul tradițional cu cel mult doi copii” înregistrează 35,4%; cel de-al treilea model - ”tranzițoriu spre modern” (30,5%) și ”modelul modern”, cel mai mic după dimensiune a inclus 13% din femei.

Implementarea rezultatelor științifice au fost realizate în cadrul proiectelor instituționale “15.817.06.01A Abordarea multidisciplinară a capitalului uman și dinamicii populației în vederea creșterii performanței politicilor privind populația și dezvoltarea în Republica Moldova” și proiectul în cadrul programului de stat „20.80009.0807.21 Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației”, precum și în cadrul cooperării cu Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA). Totodată, rezultatele obținute pot fi utilizate ca suport teoretico-metodologic pentru desfășurarea și aprofundarea cercetărilor sociodemografice ale fertilității, conectarea la proiectele internaționale în acest domeniu; pot fi utilizate la elaborarea politicilor familiale de către factorii de decizie; pot fi aplicate în procesul didactic, în cadrul Facultății Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială (USM), la specialitatea Sociologie.

Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul conferințelor internaționale: „Actual Demographic Research of Young Demographers in Europe” (Prague, 2020); Simpozionul internațional „Experiență. Cunoaștere. Provocări Contemporane”. Universitatea ARTIFEX (București, 2020); International Demographic Forum “Demography and Global Challenges” (Voronej, 2021); Conferința științifică a doctoranzilor „Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” (Chișinău, 2019, 2020, 2021); Conferința Internațională Științifico-Practică „Creșterea economică în condițiile globalizării” (Chișinău, 2020, 2021, 2022); Dezbaterii publice „Fertilitatea dorită versus cea reală: Factori determinanți în Republica Moldova”, (Chișinău, 2022).

Publicații la tema cercetării: 14 publicații științifice, cu volum total de 12,4 c.a., dintre care 2 articole în reviste științifice indexate în Scopus.

Volumul și structura tezei: Teza de doctor cuprinde introducere, trei capitole (care includ 40 tabele și 34 figuri), concluzii generale și recomandări. Sunt prezentate adnotări în limbile română, rusă și engleză, cuvinte-cheie, bibliografie (202 surse), lista abrevierilor, anexe (5).

Cuvinte-cheie: tranziția fertilității, tipologia comportamentului reproductiv, diferențieri ale fertilității, mediul de reședință (urban/rural), nivelul de educație, apartenență etnică, politici demografice.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată alegerea temei, actualitatea și importanța problemei abordate; prezentată semnificația științifică și practică, sunt determinate scopul și obiectivele principale, baza teoretică și metodologică, noutatea științifică precum și structura tezei.

Capitolul 1. **BAZA TEORETICO-METODOLOGICĂ DE STUDIERE A DIFERENȚIERILOR SOCIODEMOGRAFICE ALE FERTILITĂȚII** include aspectele teoretico-explicative și analiza gradului de abordare științifică a temei în literatura de specialitate, delimitarea domeniului tematic de cercetare și caracteristica bazei empirice. În paragraful 1.1. **Cadrul teoretico-explicativ privind diferențierile sociodemografice ale fertilității** sunt examinate abordările teoretice principale în explicarea variațiilor fertilității.

Suportul teoretic de bază îl constituie *teoria celei de-a doua tranziții demografice*, care explică că scăderea fertilității este determinată de amânarea masivă a primelor nașteri, ceea ce determină scăderea fertilității până la niveluri de subînlocuire a generațiilor, iar întârzierea nașterii constituie o tranziție distinctivă “de amânare” spre un model tardiv de fertilitate [18; 6]. Schimbările comportamentului reproductiv au progresat cu o viteză diferită în Europa Centrală și de Est, în țările ex socialiste, inclusiv în Republica Moldova, acestea au devenit vizibile doar în ultimul deceniu al secolului XX. Tranziția fertilității este determinată de caracteristicile economice, culturale și instituționale ale societăților. Astfel, o perioadă de lungă durată, convergența în modelele comportamentului reproductiv între țările europene poate fi mică, pe când divergența va domina din cauza debutului și vitezei diferite ale acestui proces.

Teoriile sociologice explică scăderea fertilității ca și consecință a schimbărilor sociale, a globalizării, mobilității teritoriale și a schimbului intercultural. *Teoria cursului vieții* presupune că, comportamentul reproductiv este încadrat într-un tipar în continuă schimbare al condițiilor sociostructurale și instituționale ale cursului vieții (condiții externe) și influențat de factori personali și fiziologici (condiții interne) [9].

Teoria egalității de gen explică scăderea fertilității prin discrepanța existentă dintre nivelul ridicat al egalității de gen la nivel instituțional și inegalitatea de gen în cadrul familiei. Libertatea de a alege numărul de copii pe care îi dorește să îi aibă o femeie este o condiție pentru scăderea

fertilității, însă inechitatea persistentă în cadrul familiei într-un context de egalitate mai mare în alte domenii face ca femeile să aibă în final mai puțini copii decât și-ar fi dorit [22].

Teoria alegerii raționale presupune că indivizii acționează independent și pentru interesul propriu, iar diferențierea fertilității este asociată cu dobândirea unui nivel mai înalt de educație [3, p. 61-62], deoarece achiziția de capital uman calificat îi determină pe indivizi să înlocuiască utilitatea din descendenți (copii) cu utilitatea din consumul propriu.

Teoriile economice elucidează că puterea tot mai mare a venitului femeilor crește atât prin participarea acestora pe piața forței de muncă, cât și prin costurile oportunității natalității, prin urmare, rezultă reducerea cererii pentru copii. *Conceptul de "economie a natalității"* explică influența educației asupra comportamentului reproductiv al femeilor în economia de piață. Femeile cu niveluri mai înalte de educație vor avea mai puțini copii decât femeile cu un nivel mai scăzut de studii, deoarece acestea au un capital uman mai mare și un potențial mai înalt de câștiguri [3, p. 153].

În paragraful **1.2. Gradul de abordare științifică al diferențelor fertilității** sunt sintetizate studiile empirice privind diferențierile sociodemografice ale fertilității, este fundamentată problema de cercetare, care constituie un argument al modelului de cercetare pentru studiul propus. Studiile empirice internaționale privind diferențierile fertilității după nivelul de educație prezintă mai multe răspunsuri cu privire la *relația dintre nivelul de educație și diverse aspecte ale comportamentului reproductiv*. S-a demonstrat că educația este unul dintre cei mai semnificativi factori sociali care diferențiază fertilitatea (M. Klesment, J. Bavel, O. Kradval, R. Rindfuss, M. Kreinfeld, D. Konietzka, V. Lutz, A. Adsera, M. Andersson; J. Hoem; B. Arpino; C. Delcos; K. Musick; P. Baizan; P. England; G. Neyer). Femeile cu educație înaltă au mai puțini copii, cel mai des impactul negativ al nivelului de educație asupra comportamentului reproductiv al populației se manifestă în acele țări în care costurile pentru naștere și creșterea copiilor sunt mai mari pentru femei (Т. Журавлева, Я. Гаврилова, Е. Пощина și О. Бойкова, В. Архангельский, Ю. Зинькина, С. Шульгин).

Studiile privind *diferențierile fertilității pe medii de reședință (urban/rural)* demonstrează fertilitatea mai înaltă în mediul rural, decalajul fiind interpretat prin discrepanțele cheltuielilor financiare directe ale creșterii copiilor, de costurile de oportunitate și datorită numeroaselor căi de mobilitate socioeconomică în mediul urban. Efectul urbanizării asupra structurii cost-risc este o parte integrantă a rolului urbanizării în tranziția fertilității, iar diferențierile fertilității după mediul de reședință sunt percepute doar ca o manifestare spațială a schimbărilor structurale în societate (L. Mathias, A. Sharlin, U. Upadhyay, J. Gipson, M. Withers, S. Lewis, E. Ciaraldi, J. Fraser, T. Dominique, H. Kulu, P. Boyle).

Diferențierile etnice ale fertilității se explică prin diferite aspecte ce țin de normele culturale și religioase precum și de valorile legate de fertilitate ale diferitor grupuri etnice, ceea ce determină nivelul de reproducere al etniilor respective în particular, cât și a țării în general (A. Jasilioniene, V. Stankuniene, D. Jasilionis, S. Florian, M. George, S. Cavenaghi, A. Eustaquio, C. Goldscheider, P. Uhlneberg). Studiile realizate în fosta URSS au demonstrat că procesul de industrializare a dus la diminuarea popularității familiei numeroase și înrădăcinarea modelului familial cu doi copii la majoritatea etniilor din acest spațiu. S-a constatat că moldovencele aveau cel mai înalt nivel al fertilității printre etniile din regiunea europeană a URSS. Studiile sociologice realizate în anii 1969 și 1989 au arătat că pentru moldovenii orientările reproductive în această perioadă au scăzut, numărul ideal de copii în familie a fost înregistrat de la 2,66 la 2,05 [20; 21].

În spațiul românesc, un aport deosebit în studierea evoluției demografice în general și al fertilității în special l-a adus V. Trebici. Studii privind aspectele specifice tranziției demografice în România au fost publicate de G. Retegan-Șerbu și M. Balaci. A fost studiat pe larg evoluția

fertilității și impactul nivelului de studii asupra fertilității (C. Mureșan, P. Hărăguș, M. Hărăguș), precum și analiza fertilității principalelor grupuri etnice (V. Ghețău, V. Trebici).

Studiile autohtone au avut în vizor comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova, evidențiind impactul factorilor economici, sociali și culturali asupra declinului fertilității (M. Bulgaru, O. Bulgaru). A fost studiată dinamica fertilității în Republica Moldova, tendințele, dar și procesele de transformare ale fertilității (O. Gagauz), politicile familiale și impactul acestora asupra fertilității (M. Bulgaru, V. Bodrug-Lungu, O. Gagauz, M. Buciuceanu-Vrabie, I. Chistruga-Sînchevici).

Cercetările științifice dedicate *politicilor familiale* accentuează că serviciile accesibile de îngrijire a copiilor prezintă un determinant al fertilității cu un impact pozitiv, influențând atât momentul fertilității, cât și mărimea completă a familiei. S-a constatat că diversificarea serviciilor pentru îngrijirea copiilor este mai probabil să influențeze comportamentul reproductiv al femeilor cu studii superioare, care sunt mai active pe piața muncii. Pe cât sunt mai accesibile serviciile de îngrijire a copiilor, care le permit femeilor să îmbine rolurile parentale și cele profesionale, pe atât ele trec mai repede de la nașterea primului la cel de-al doilea copil și de la nașterea celui de-al doilea la cel de-al treilea copil [2; 8]. Plățile au un efect pozitiv numai în primii cinci ani (datorită modificării calendarului nașterilor), efectul alocației asupra copilului este mult mai puternic decât la naștere. Nivelul cheltuielilor publice pentru familii prezintă o corelație relativ strânsă cu ratele totale ale fertilității, precum și cu dimensiunea familiei la generațiile reale.

În pofida existenței unui număr mare de studii privind diferite aspecte ale fertilității, totuși, diferențierile sociodemografice ale acestora la etapa actuală de dezvoltare a societății lipsesc, ceea ce a determinat necesitatea studiului actual.

Paragraful **1.3. Delimitarea domeniului tematic, date și metode de cercetare** prezintă informații cu privire la date statistice utilizate, metodologia studiilor sociologice realizate.

În calitate de surse de date ale cercetării au constituit datele statisticii vitale ale Biroului Național de Statistică cu privire la numărul de nașteri și repartizarea acestora după vârsta mamei și rangul nașterii pentru anii 1971-2019, datele Recensămintelor Populației (RP 2004 și RPL 2014), statistica populației (Tab. 1).

Tabelul 1. Baza informațional-statistică a cercetării

Nr. d/o	Sursa de date	Metoda de cercetare	Calculule proprii
1.	Banca de date a BNS	Cercetare statistică selectivă	Rata totală de fertilitate, ratele specifice de fertilitate, ratele specifice de fertilitate cumulative, vârsta medie a mamei la prima naștere, RSF ale cohortelor feminine născute în anii 1960, 1970, 1980, 1990
2.	Datele statisticii vitale	Cercetare statistică integrală	
3.	Datele recensămintelor populației din 2004 și 2014	Cercetare statistică selectivă	Numărul mediu de copii născuți în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație și apartenența etnică.

Autorul a realizat două studii sociologice (Tab. 2), precum și analiza secundară a datelor studiului „Generații și Gen” (GGs) în Republica Moldova realizat în anul 2020, pe un eșantion de 10000 de respondenți. Datele studiului au fost utilizate pentru analiza orientărilor reproductive ale populației și studierea impactului factorilor sociodemografici asupra

comportamentului reproductiv la nivel de țară. În acest scop, din baza de date a fost scos un subșanțion de 2705 femei cu vârste cuprinse între 15 și 49 de ani.

Caracteristicile sociodemografice ale fertilității sunt studiate prin prisma dispersării variațiilor fertilității, luând în considerare analiza longitudinală și cea transversală ale acestora. Prin abordarea transversală și cea longitudinală a fost măsurată intensitatea fenomenului fertilității la grupurile de femei după caracteristicile sociale (mediul de reședință, nivelul de educație, apartenența etnică) și demografice (vârsta, numărul mediu de copii născuți).

Tabelul 2. Baza de date empirice

Nr. d/o	Denumirea studiului	Numărul de respondenți	Metoda de cercetare	Anul de realizare
1.	Comportamentul reproductiv al femeilor din municipiul Chișinău (realizat de autor)	600 de femei de vârstă fertilă	Metoda anchetei pe bază de chestionar	2019
2.	Impactul politicilor familiale existente asupra comportamentului reproductiv și căile posibile de îmbunătățire a acestora (realizat de autor)	12 experți în problemele sociale și demografice	Interviul individual	2020
3.	Studiul Generații și Gen (analiza secundară)	2705 de femei de vârstă fertilă	Metoda anchetei pe bază de chestionar	2020

Aplicarea metodelor de analiză aprofundată (metoda analizei factoriale exploratorii, metoda analizei de cluster, analiza regresională binomială) a datelor a fost realizată pentru a determina orientările atitudinal valorice privind familia și copiii la diferite grupuri sociale de femei, elaborarea tipologiei modelelor de comportament reproductiv al femeilor din Republica Moldova și evidențierea factorilor predictivi asupra intenției reproductive a femeilor din municipiul Chișinău.

În Capitolul 2. **TRANZIȚIA FERTILITĂȚII ȘI DIFERENȚIERI SOCIODEMOGRAFICE ALE ACESTEIA** sunt prezentate rezultatele cercetării demografice privind fazele tranziției fertilității în Republica Moldova și analiza impactului nivelului de studii, mediului de reședință dar și apartenenței etnice a femeilor asupra nivelului fertilității. În paragraful 2.1. **Particularitățile tranziției fertilității în Republica Moldova** este prezentată dinamica fertilității în perioada 1990-2020 și particularitățile tranziției fertilității în baza modelului standard de amânare-recuperare a nașterilor elaborat de T. Frejka.

Fertilitatea scăzută și amânarea nașterilor spre vârstele mai mature au cuprins majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, care cu mult mai târziu, decât țările din Europa de Vest, au pășit pe calea celei de-a doua tranziții demografice. Republica Moldova se aliniază tendințelor comune în dinamica fertilității specifice acestei regiuni, având unele particularități ce se datorează factorilor economici, sociali și culturali. Tendințele de scădere bruscă a ratei totale de fertilitate (RTF), obținerea valorilor istorice minime cu stabilizarea ulterioară a situației sunt specifice pentru majoritatea țărilor europene, inclusiv cele din Europa de Vest, Europa Centrală și de Est, evident, cu o anumită întârziere a ultimelor. Restructurarea calendarului nașterilor, trecerea de la modelul precoce la cel tardiv prezintă vectorul principal în evoluția fertilității. Cercetările recente realizate de T. Sobotca, O. Gagauz demonstrează că pe fundalul restructurării calendarului descendența finală a cohortelor rămâne la același nivel sau continuă un trend de

scădere [7, p. 9-19; 15, p.195-220], iar creșterea vârstei medii a mamei la naștere a determinat fenomenul nivelului scăzut și extrem de scăzut de fertilitate în țările europene [15, p. 83–120; 16, p. 267–306].

Distorsiunile RTF, cauzate de restructurarea calendarului nașterilor (amânarea nașterilor spre vârstele mai mature), au redus nivelul indicatorului pentru anii calendaristici, care s-a constatat a fi semnificativ mai scăzut decât nivelul asociat cu descendența finală a cohortelor [19, p. 48-109]. Termenul de "amânare" a fertilității înseamnă că ceea ce este amânat se va recupera în viitor, adică o scădere a RTF, echilibrată de o creștere ulterioară, astfel încât dimensiunea familiei să rămână relativ constantă [6].

Rezultatele au arătat că Republica Moldova parcurge faza a doua a tranziției fertilității, care se caracterizează prin scăderea continuă a ratelor specifice de fertilitate la femeii în vârstă de 15-28 de ani și creșterea acestora la vârstele de 29-49 de ani. Nașterile amânate se recuperează parțial, determinând scăderea fertilității cohortelor mai tinere. În comparație cu alte țări ex-sovietice din regiunea europeană (Rusia, Ucraina, Belarus și Țările Baltice), tranziția fertilității în Republica Moldova decurge într-un ritm mai lent, astfel profilul pe vârste al fertilității are un caracter intermediar de trecere de la modelul timpuriu la cel tardiv.

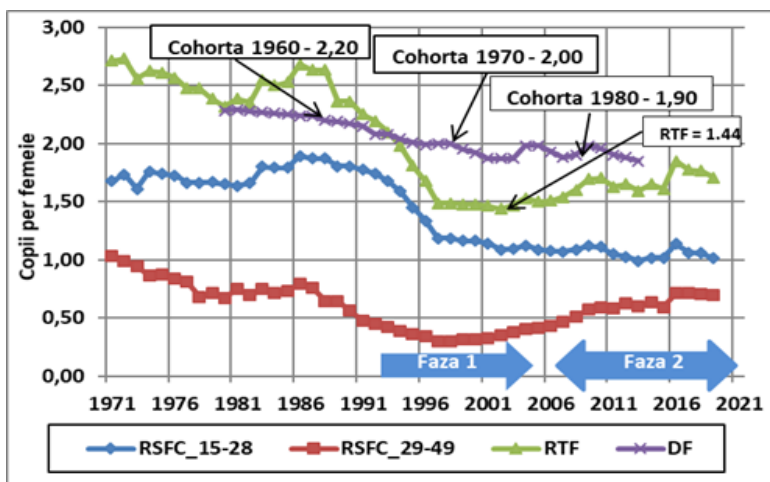

Figura 1. Rata totală de fertilitate (RTF), ratele specifice de fertilitate cumulate (RSFC) pentru grupele de vârstă 15-28 ani și 29-49 ani și descendența finală (DF)

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

În paragraful 2.2. **Diferențieri ale fertilității după mediul de reședință** sunt evidențiate aspectele ce țin de particularitățile fertilității pe medii de reședință.

Deși variația fertilității pe medii de reședință a scăzut în timp, unele diferențe în comportamentul reproductiv și descendența finală persistă. Nivelul mai înalt al fertilității în mediul rural se explică prin faptul că sătenii păstrează atitudini și stiluri de viață tradiționale, cu o orientare valorică către familiile numeroase [11]. Populația rurală poate fi astfel considerată o subcultură „orientată spre familie” în interiorul unei țări. Orașele, la rândul lor, sunt locurile în care a început și s-a răspândit „a doua” tranziție demografică și rămân, de asemenea, un

determinant al valorilor moderne. Orașele promovează autonomia individuală și autoactualizarea și, astfel, alegerile individuale, care (în ciuda varietății lor) înseamnă mai puțini copii [12].

În Republica Moldova, comportamentul reproductiv al populației în mare măsură este determinat de prevalența populației rurale în totalul populației (62%), astfel, mediul de reședință cel mai mult diferențiază fertilitatea. Numărul mediu de copii născuți către sfârșitul perioadei reproductive (grupul de vârstă 45-49 de ani) în mediul rural constituie 2,22 copii per femeie, asigurând reproducerea generațiilor. În mediul urban, acest indicator este semnificativ mai scăzut - 1,64 copii per femeie. Această diferență se datorează ponderii înalte a femeilor din mediul rural care au dat naștere la trei copii (33%), în mediul urban - 12%.

Deși refuzul benevol de a avea copii nu este acceptat de societate, majoritatea femeilor fiind orientate spre nașterea cel puțin a unui copil, în mediul urban fiecare a zecea femeie către sfârșitul perioadei reproductive nu a născut nici un copil. În mediul rural acest indicator rămâne la un nivel apropiat celui de infertilitate biologică (5,1%).

Nașterea copiilor la vârste timpurii (până la vârsta de 20 de ani) continuă să persiste. În cel mai tânăr grup de vârstă (15-19 ani), acest fenomen fiind specific în special femeilor din mediul rural, numărul mediu de copii născuți fiind de două ori mai mare decât în mediul urban.

Cea mai scăzută rată a fertilității se înregistrează în municipiul Chișinău, acest fenomen fiind determinat de o combinație a mai multor factori: accesibilitatea redusă a locuinței pentru familii tinere, subdezvoltarea serviciilor de educație extrafamilială și de îngrijire a copilului, nivelul înalt de educație al femeilor și orientarea spre o carieră profesională [7].

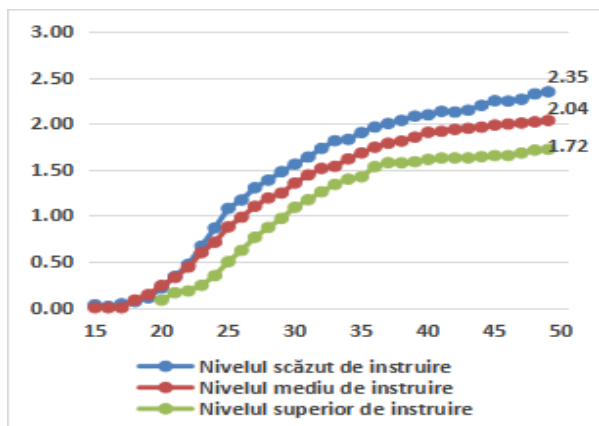
În cel de-al treilea paragraf **2.3. Diferențieri ale fertilității în funcție de nivelul de educație**, fertilitatea este analizată prin prisma impactului nivelului de educație al femeilor.

Tendința femeilor cu studii superioare este de a naște mai târziu copii decât femeile cu educație scăzută. Femeile cu un nivel scăzut de instruire înregistrează către vârsta de 30 de ani în medie câte 1,50 copii născuți, iar la cele cu nivelul mediu de instruire - 1,46 copii. Femeile cu studii superioare semnaleză cel mai mic număr mediu de copii născuți către vârsta de 30 de ani acesta fiind de doar 1,09 (în 2014). Către vârsta de 50 de ani femeile cu un nivel scăzut de instruire aduc pe lume un număr mediu de copii ce asigură reproducerea populației (2,35), cele cu nivelul mediu - 2,04, iar cu nivelul superior de studii - 1,72 copii născuți.

Cohorta născută în anul 1960 este caracterizată de reducerea nașterilor de ranguri mai mari (trei copii și peste), (în anii 1990, perioada în care s-au produs schimbările în calendarul nașterilor, această cohortă era la vârsta de 25 de ani, ceea ce a determinat amânarea nașterilor de ranguri mai mari).

Atât în mediul urban, cât și în cel rural femeile cu studii medii nasc cel mai des doi copii, 48% în mediul urban și 51,1% în mediul rural, urmând cele cu studii superioare (46,3% și respectiv 47,2%). Copii de ranguri mai mari nasc femeile cu studii scăzute, urmând cele cu nivel mediu de instruire și cele mai puține fiind femeile cu studii superioare. Pentru rangurile 3 și peste, această cohortă înregistrează scăderi semnificative la toate nivelurile de studii, iar femeile cu studii inferioare au născut în proporție de 18,47%, pe când cele cu studii superioare - doar 6,78%.

Cel mai mult și-au redus fertilitatea femeile cu studii scăzute (Fig. 2), care către vârsta de 50 de ani numărul mediu de copii născuți a scăzut până la 2,35 copii per femeie (în 2014). Pentru femeile cu nivelul mediu de educație declinul a fost mai mic (de la 2,32 nașteri la 2,04) și mai puțin pentru femeile cu studii superioare (de la 1,81 copii la 1,72).

Figura 2. Numărul mediu de copii născuți la o anumită vârstă

Sursa: calculat de autor în baza datelor RPL din 2014

Deși se constată o diferențiere în numărul de copii născuți după nivelul de educație (Tab. 3), către vârsta de 50 de ani femeile cu studii superioare au născut în medie doi copii per femeie în mediul rural (2,14), pe când în mediul urban – 1,5 copii per femeie. Femeile cu un nivel scăzut de instruire și cu un nivel mediu în localitățile rurale au născut mai mult de doi copii (2,40 și respectiv 2,14), înregistrând diferențe în medie de un copil per femeie față de femeile din mediul urban (0,63).

Tabelul 3. Descendența finală a femeilor după nivelul de educație și mediul de reședință, pe cohorte (copii per femeie)

Cohortele cu anul nașterii	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974
Vârsta	55-59 ani	50-54 ani	45-49 ani	40-44 ani
Mediul urban				
Nivelul scăzut de instruire	1,93	1,88	1,77	1,67
Nivelul mediu de instruire	1,78	1,77	1,68	1,61
Nivelul superior de instruire	1,59	1,55	1,50	1,50
Mediul rural				
Nivelul scăzut de instruire	2,62	2,49	2,40	2,27
Nivelul mediu de instruire	2,40	2,36	2,14	2,11
Nivelul superior de instruire	2,03	2,00	2,14	1,84
Diferențele mediului urban în raport cu mediul rural				
Nivelul scăzut de instruire	-0,68	-0,61	-0,63	-0,60
Nivelul mediu de instruire	-0,62	-0,59	-0,46	-0,51
Nivelul superior de instruire	-0,44	-0,45	-0,64	-0,35

Sursa: calculat de autor în baza datelor RPL din 2014

În paragraful 2.4. **Fertilitatea feminină în funcție de etnie** se evidențiază că diferențierile etnice ale fertilității sunt în scădere treptată, înregistrând o scădere a decalajului după numărul mediu de copii născuți pentru generațiile mai tinere.

Repartizarea femeilor după numărul de copii născuți-vii în funcție de apartenența etnică declarată la recensământ (pentru cinci etnii cu cea mai mare pondere în ansamblul populației)

demonstrează că cele mai tinere cohorte consemnează ponderi semnificative la rangurile unu și doi, iar pentru copiii de ranguri mai mari trei și mai mulți copii sunt în plină descreștere.

Tabelul 4. Numărul mediu de copii născuți la femeile de diferite etnii în funcție de apartenența etnică a femeilor (copii per femeie), pe cohorte

Etnia	Anul nașterii			
	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974
Moldovence/Românce	2,2	2,1	2,1	2,0
Ucrainence	1,9	1,9	1,8	1,8
Rusoaice	1,7	1,7	1,6	1,5
Găgăuze	2,3	2,3	2,2	2,1
Bulgare	2,1	2,1	1,9	1,8

Sursa: calculat de autor în baza datelor RPL din 2014

Creșterea proporției femeilor care au născut doar un copil este observată la toate etniile, în special la femeile de etnie bulgară – de circa 7%, urmând cele de etnie ucraineană și rusă – 4%, găgăuzoaicele – 2,3% și o creștere nesemnificativă revenind moldovencelor/româncelor – 1,2%. Cele mai multe dintre femeile generațiilor mai tinere au preferat să nască doi copii: bulgăroaicele (49,4%), moldovencele/românele (47,1%) și ucrainencele (46,2%). Copiii de ranguri mai mari, trei și mai mulți, cel mai des aleg să nască găgăuzoaicele fiind înregistrată proporția de 32%, pentru cohortele 1965-1969, fiind în scădere doar cu 3% față de cohortele mai mature (ca și rusoaicele). În proporție de 7% și respectiv 8% mai puțin au redus nașterea copiilor de ranguri mai mari (trei și mai mulți copii) femeile generațiilor mai tinere de etnie bulgară și moldovenească/românească, iar bulgăroaicele în proporție de circa 11% mai puțin.

Tabelul 5. Descendența finală în funcție de apartenența etnică a femeilor, după mediul de reședință și pe cohorte

Urban				
Anul nașterii				
Etnia	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974
Moldovence/Românce	1,79	1,75	1,68	1,61
Ucrainence	1,66	1,65	1,57	1,52
Rusoaice	1,56	1,54	1,43	1,38
Găgăuze	1,92	1,89	1,72	1,73
Bulgare	1,91	1,90	1,71	1,72
Rural				
Etnia	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974
Moldovence/Românce	2,37	2,32	2,22	2,11
Ucrainence	2,15	2,11	2,06	1,98
Rusoaice	2,15	2,02	2,04	1,87
Găgăuze	2,50	2,46	2,38	2,31
Bulgare	2,32	2,26	2,04	2,01

Sursa: calculat de autor în baza datelor RPL din 2014

Moldovencele/românele și găgăuzoaicele înregistrează o descendență finală (către vârsta de 50 de ani), care asigură reproducerea generațiilor (2,1 și 2,2), deși se constată tendința de scădere a acestui indicator în comparație cu generațiile mai mari (Tab. 4). Etniile slavone (ucrainencele, bulgăroaicele și rusoaicele) se evidențiază printr-o descendență finală mai scăzută (1,8-1,6) decât

nivelul necesar pentru reproducerea generațiilor. Pentru femeile de etnie ucraineană și rusă fertilitatea sub nivelul de reproducere a fost specifică și pentru generațiile mai în vârstă (mari), în special pentru rusoaice, pe când pentru femeile de etnie bulgară aceasta a devenit specifică pentru generațiile mai tinere (1965-1969).

În mediul urban, la cohortele care și-au încheiat perioada reproductivă (1960-1964) cel mai mic număr de copii născuți-vii le revine rusoaicelor (1,54) și ucrainencelor (1,65). Moldovencele/româncele mențin o poziție intermediară (1,75), pe când găgăuzoaicele și bulgăroaicele se deosebesc cu indicatori mai înalți – 1,89 și 1,90 copii per femeie (Tab. 5). În mediul rural, descendența finală nu înregistrează diferențe semnificative. Numărul mediu de copii născuți per femeie la moldovence/românce este de 2,37 copii per femeie, la găgăuzoaice - 2,50, la bulgăroaice - 2,32, la rusoaice și ucrainence - 2,15.

Capitolul 3. TRANZIȚIA FERTILITĂȚII DE LA MODELUL TRADIȚIONAL LA CEL MODERN: TIPOLOGIA COMPORTAMENTULUI REPRODUCTIV prezintă rezultatele cercetării privind impactul factorilor sociodemografici asupra probabilității de a naște copii de rang diferit, analiza retrospectivă a situației la momentul nașterii copiilor la femeile din municipiul Chișinău, determinanții atitudinal-valorici privind nașterea copiilor, impactul factorilor socioeconomiici asupra comportamentului reproductiv.

Paragraful 3.1. Determinarea și cuantificarea tipurilor comportamentului reproductiv în tranziția fertilității conține analiza diferențelor fertilității din perspectiva impactului factorilor sociodemografici asupra probabilității de naștere a copiilor de rang diferit, precum și corelația cu calendarul nașterii primului copil. Totodată, este prezentată tipologia modelelor de comportament reproductiv al femeilor din Republica Moldova și analiza caracteristicilor specifice fiecărui model identificat (în baza datelor studiului GGS).

S-au constatat diferențe semnificative ale probabilităților de a naște cel puțin un copil la o anumită vârstă, dar și probabilitatea de a naște copii de ranguri mai mari în funcție de mediul de reședință și nivelul de educație al femeilor. Femeile cu studii superioare și din mediul urban, inclusiv municipiul Chișinău, se caracterizează prin probabilități scăzute de a avea un copil la vârste tinere. Probabilitatea de a avea un copil la vârsta de 24 de ani pentru femeile cu nivelul superior de educație constituie 50%, pe când pentru femeile cu nivelul de educație mediu și scăzut – 70%. Femeile cu studii superioare, în medie, nasc primul copil la vârsta de 24,7 de ani, având probabilități semnificativ mai scăzute de a avea nu mai puțin de doi copii (65,6%) și de trei copii (16,9%). Probabilitatea de a avea cel puțin un copil până la vârsta de 26 de ani pentru femeile din mediul rural constituie 80%, pe când pentru cele din mediul urban – sub 70%, iar din municipiul Chișinău – puțin peste 60%. Femeile din mediul urban, în special din municipiul Chișinău se evidențiază cu probabilități mai scăzute de a avea cel puțin un copil până la vârsta de 30 de ani, ceea ce reduce probabilitatea de a avea doi copii și mai mulți. În mediul urban, probabilitatea de a naște cel de-al doilea copil este de 60,7% și pentru cel de-al treilea copil - 16,4%. În municipiul Chișinău, probabilitatea de a naște următorii copii înregistrează niveluri mai mici (53,1% - al doilea copil și 12,3% - al treilea copil).

Stabilirea criteriilor vârsta mamei la prima naștere și vârsta la prima căsătorie a permis identificarea a patru tipuri de comportament reproductiv în tranziția fertilității de la model tradițional la cel modern. Primul cluster „modelul tradițional cu familie numeroasă” a cuprins 21,1% din fiemei; cel de-al doilea cluster „modelul tradițional cu cel mult doi copii” s-a dovedit a fi cel mai numeros (35,4%); cel de-al treilea cluster ”tranzitoriu spre modern” la fel destul de numeros (30,5%) și ”modelul modern”, cel mai mic după dimensiune, a inclus 13% din femei.

Tipul I, „tradițional cu familie numeroasă”. Acest tip de comportament reproductiv este

specific preponderent femeilor din mediul rural (80%) cu un nivel de educație mediu și scăzut, respectiv 48,8% și 40,6%. Numărul mediu de copii născuți pe parcursul vieții reproductive constituie 3,4 copii per femeie. Primele nașteri au loc devreme, vârsta medie a mamei la prima naștere fiind de 19,8 ani, iar debutul timpurii al relațiilor sexuale până la 18 ani este caracteristic pentru circa 40% dintre respondente, la vârsta cuprinsă între 18 și 23 ani – 60%. Destul de frecvent căsătoria survine ca rezultat al unei sarcini neplanificate, intervalul protogeneziei (perioada dintre căsătorie și prima naștere) mai mic de 9 luni se înregistrează pentru 59,7% din femei. Nașterea copiilor ulteriori are loc într-o succesiune scurtă – „unul după altul”, mediana intervalului dintre prima și cea de-a doua naștere constituind 3,1 ani. În clusterul tipului tradițional cu familie numeroasă, femeile în vârstă de 35-49 de ani (cohortele cu anul nașterii 1971-1985) constituie 64,5%, în vârstă de 25-34 de ani (cohortele cu anul nașterii 1966-1975) - 35,4%. Cele din urmă reprezintă femeile care locuiesc în mediul rural și s-au căsătorit și au născut la vârstele tinere.

Tipul II, „tradițional cu cel mult doi copii”. Ca și în clusterul precedent, căsătoria și nașterea primului copil au loc la vârstele tinere, însă este observat un control riguros asupra nașterilor ulterioare, majoritatea femeilor au dat naștere la cel mult doi copii (75,4%). Numărul mediu de copii născuți este de 1,87 copii per femeie. Vârsta medie la prima căsătorie constituie 19,7 ani și vârsta medie la prima naștere - 20,3 ani. Modelul se remarcă prin înregistrarea distanței mai mari dintre prima și cea de-a doua naștere (mediana fiind de 4,02 ani). Circa 47,9% dintre respondente înregistrează intervale protogenezie de până la 9 luni, 42,1% – mai mult de nouă luni până la 2 ani și 10% – mai mult de doi ani. Pentru aceste femei este caracteristic debutul relațiilor sexuale către vârsta majoratului – între 18 și 23 de ani în proporție de 65,8%, iar pentru 34,3% dintre respondente, către vârstele timpurii de până la 18 ani și doar 6,5% către vârsta de 24 de ani și mai mult. Ca și modelul precedent ”tradițional cu familie numeroasă” ”modelul tradițional cu cel mult doi copii” este specific preponderent femeilor de la sate (71% din numărul total de femei din acest cluster). Cele mai multe respondente dispun de studii medii – 57%, studii scăzute – 29% și doar 10% – studii superioare. În cadrul acestui cluster femeile cu vârstele de 35-49 de ani (cohortele cu anul nașterii 1971-1985) au constituit 51,3%, cele care se află în perioadă activă de reproducere – 25-34 de ani (cohortele cu anul nașterii 1966-1975) constituie 34,2%, iar în cel mai tânăr grup de vârstă 20-24 de ani (cohortele cu anul nașterii 1996-2000) înregistrează 14,5%. De menționat este că, modelul a inclus și femeile din mediul rural, care au născut primul copil la vârste mai tinere, până la vârsta de 22 de ani (la momentul realizării studiului). Până la sfârșitul perioadei de reproducere, acestea pot da naștere la mai mult de doi copii și se pot alina la modelul tradițional cu o familie numeroasă. Dat fiind faptul că ponderea acestor femei este nesemnificativă în numărul total de femei din acest model (40 de cazuri, 6,9%), acestea nu au fost excluse din cluster.

Tipul III, „tranzitoriu spre modern”. Comparativ cu modelele anterioare, se evidențiază prin căsătoria la vârste mai mari și printr-un control mai riguros al nașterilor copiilor, ceea ce determină femeile să aibă în medie mai puțini copii. Femeile se căsătoresc mai târziu, către vârstele de 23-25 de ani (vârsta medie la prima căsătorie – 23,4 ani) și dau naștere primului copil în medie la vârsta de 24 ani, înregistrând o perioadă mai mare de timp de viață conjugală fără copii. Relațiile sexuale debutează tot mai târziu, după vârsta de 19 ani (mediana fiind de 19 ani). Modelul tranzitoriu spre modern include femeile cu doi copii în proporție de 60,6% și cu un copil în proporție de 30,9%, iar 7,9% dintre respondente cu trei copii și mai mulți. Numărul mediu de copii per femeie este de 1,8 copii. Un control mai riguros asupra primelor nașteri este observat datorită intervalului protogeneziei mai mare, pe care îl înregistrează circa 39,9% dintre respondente, acesta fiind de la zece luni până la doi ani. Totodată, 37,2% dintre femei

înregistrează intervalul protogenezie chiar și mai mult de doi ani. Nașterile succesive au loc la intervale de timp mai mari, fiind de cel puțin de 4,2 ani dintre prima și ce-a de-a doua naștere. Pentru femeile care au născut și cel de-al treilea copil se înregistrează intervalul intergenezie de 5 ani.

Comparativ cu modelele precedente, în acest cluster se remarcă o proporție mai mare a femeilor cu studii superioare. Astfel, femeile cu studii medii constituie 44%, iar cele cu studii superioare - 39,9%. Mai mult de jumătate dintre femei (53,7%) sunt din orașe. Circa jumătate din respondentele acestui cluster sunt cele cu vârstele de 25-34 de ani (cohortele cu anul nașterii 1966-1975) circa 51,6%, 35-49 de ani (cohortele cu anul nașterii 1971-1985) circa 48,3%, iar printre cele mai tinere respondente în vârstă de 20-24 de ani (cohortele cu anul nașterii 1966-2000) doar 1,4%.

Tipul IV, „modern” se caracterizează prin căsătoria la vârste mai mari și nașterea tardivă a primului copil. Mai multe femei din acest cluster au un singur copil – 45,4%, doi copii – 41,4%, trei copii și mai mulți - 13,2%. Debutul relațiilor sexuale are loc mai târziu comparativ cu primele trei tipuri de comportament reproductiv, vârsta medie fiind de 20 de ani. S-a înregistrat o pondere mai înaltă a respondentelor care au fost inițiate în relațiile sexuale la vârstele cuprinse între 18 și 23 de ani (69,2%) și către vârstele de 24 de ani și peste - 17,4%. Debutul timpuriu al relațiilor sexuale de până la 17 ani fiind caracteristic doar la 13,4% dintre femei din acest cluster. Intrarea în primul parteneriat are loc la vârsta de 23 de ani și peste. Specific pentru acest cluster este ponderea înaltă a femeilor care au născut primul copil în afara căsătoriei (17,1%). Vârsta medie la prima căsătorie este de 28,7 ani, iar la prima naștere - 29,3 ani. Interval protogenezie mediu este de 1,2 ani, sarcina înainte de căsătorie (intervalul protogenezie de până la 9 luni) este caracteristică pentru 43% din femei, mai mult de 9 luni până la 2 ani – 39,1% și mai mult de doi ani – 18%. Intervalul mediu dintre prima și cea de-a doua naștere este 4 ani. După nivelul de educație, cele mai multe respondente au studii superioare – 44,8%, și studii medii – 44%. Comparativ cu modelul tranzitoriu spre modern, dar și celelalte modele, în clusterul „modern” al comportamentului reproductiv proporția femeilor din mediul urban este mai înaltă – 60,9%. Femeile în vârstă de 35-49 ani (cohortele cu anul nașterii 1971-1985) se regăsesc în proporție de 73,6%, cele de 25-34 de ani (cohortele cu anul nașterii 1966-1975) constituie 26,4%.

Rezultatele demonstrează o prezență proporțională a femeilor care se încadrează în tipul tradițional al comportamentului reproductiv fie cu familie numeroasă, fie cu cel mult doi copii în grupele de vârstă 20-34 de ani (acestea fiind cohortele cu anul nașterii 1986-2000) și 35-49 de ani (reprezentând cohortele cu anul nașterii 1971-1985), care constituie peste jumătate din numărul total de femei. În rândul femeilor majoritatea cărora și-au realizat intențiile reproductive (35-49) la „modelul tranzitoriu spre modern” s-au referit 27,2%, iar cel modern-14,9%. Femeile tinere (20-34 de ani) înregistrează o proporție mai înaltă a celor care se încadrează în modelul „tranzitoriu spre modern” (36,5%), pe când în cel „modern” - doar 6,7%.

Clusterizarea femeilor după mediul de reședință subliniază faptul că „tipul tradițional cu familie numeroasă” și-a pierdut pozițiile în mediul urban, pe când cel „tranzitoriu spre modern” și cel „modern” prevalează, constituind circa 60%. Este remarcabil faptul că în mediul rural tipul „tradițional cu cel mult doi copii” este prezentat cu cea mai înaltă proporție (43,9%).

Paragraful **3.2. Determinanții atitudinal-valorici privind nașterea copiilor** presupune testarea existenței diferențelor în atitudini tradiționale și moderne privind familia și copiii după criterii sociodemografice ale femeilor (15-49 de ani), cum ar fi: grupe de vârste, nivelul de educație și mediul de reședință.

În baza datelor GGS au fost selectate două seturi de afirmații ce caracterizează atitudini tradiționale și moderne privind familia și copiii. Rezultatele arată că, copilul reprezintă o valoare

socială importantă și universală, care este împărtășită de majoritatea populației țării. Reprezentanțele femeilor de vârstă reproductivă privind familia și copiii prezintă un conglomerat al atitudinilor tradiționale și moderne. Printre respondentele cele mai tinere se numără majoritatea celor care susțin valorile moderne, ce țin de traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei (concubinajul), nașterea copiilor în cuplurile necăsătorite, dar și desfacerea căsătoriei dacă partenerii nu sunt fericiți. Nivelului scăzut de educație îi corespund valori pozitive ale percepțiilor comportamentului familial tradițional, unde copilul este crescut de mamă și tată, iar căsătoria este văzută a fi pentru toată viața. În rândul femeilor din mediul rural fiind caracteristic atitudinile pozitive față de nașterea copilului în cadrul familiei și creșterea de către ambii părinți.

În demografie, „componenta cognitivă a orientărilor reproductive” este constituită din numărul dorit de copii, numărul planificat de copii, numărul așteptat de copii. După cum susțin cercetătorii, „numărul dorit de copii”, pe de o parte, implică nevoia individuală de copii în familie, iar pe de altă parte, reflectă orientări reproductive, atitudini stabilite în timp, care se formează încă din copilărie, sau care sunt moștenite de la părinții acestora. Intențiile sau dorința reproductivă presupune o planificare a acestei acțiuni în viitor, care poate fi modificată sub influența circumstanțelor de-a lungul vieții. Prin urmare, acest indicator poate servi drept cea mai apropiată expresie numerică a atitudinii reproductive. Dar, în același timp, nu poate servi ca indicator al numărului exact de copii până la sfârșitul perioadei de reproducere.

Starea civilă influențează dispoziția respondentelor asupra numărului de copii intenționați. Femeile căsătorite intenționează să aibă un model de familie cu trei copii, fiind înregistrată o diferență de mai mult de 10 puncte procentuale față de cele necăsătorite (40,8% femeile necăsătorite și 53,3% cele căsătorite). Nivelul de educație este o caracteristică esențială a diferențelor în orientările reproductive, iar majoritatea copiilor ar fi născuți de femeile cu studii scăzute (circa 49,4% intenționează să aibă trei și mai mulți copii), dacă s-ar realiza numărul intenționat de copii la aceste categorii sociale de femei. Numărul intenționat de copii în rândul femeilor cu studii superioare este de doi copii (47,2%).

Orientările atitudinal-valorice privind nașterea unui copil se caracterizează prin dominarea caracteristicilor moderne. Nașterea unui copil este percepută ca o împlinire de sine, aducând cea mai mare bucurie în viața părinților și mai puțin ca autorealizare profesională sau garant economic al familiei. Valoarea copilului rămâne a fi dominantă, atribuită de către noile generații și în societatea modernă, fiind determinată de nevoia individuală, care alimentează bunăstarea psihologică a cuplurilor.

În paragraful 3.3. **Impactul factorilor socioeconomiци asupra comportamentului reproductiv** este prezentată analiza situației socioeconomice a cuplurilor la nașterea copiilor și a influenței unor factori asupra intenției reproductive a femeilor din municipiul Chișinău. La nașterea copiilor, cuplurile nu dispun de condiții socioeconomice favorabile (spațiu suficient de locuit sau surse materiale suficiente, dar și lipsa unui loc de muncă stabil atât al respondentelor, cât și al soților/partenerilor acestora). Numărul mai mare de copii per cuplu (doi și mai mulți copii) implică un grad mai scăzut de satisfacție față de condițiile de locuit și situația materială în comparație cu cuplurile cu un singur copil. Sarcina neplanificată continuă să prezinte un factor care influențează numărul de copii născuți, fiind în proporții destul de înalte printre motivele nașterii unui copil de ranguri diferite (21,6% - la nașterea primului copil, 27,6% - la nașterea celui de-al doilea copil; 43,8% - la nașterea celui de-al treilea și mai mult).

Ajutorul din partea părinților atât la educarea copiilor, cât și financiar este caracteristic societății noastre și sugerează că relațiile intergeneraționale și sprijinul reciproc încă nu și-a pierdut din relevanță în societatea modernă. Acest sprijin este disponibil în proporție mai mare la nașterea primului copil (64,6%) decât la următorii. Implicarea în procesul migrațional al

părinților se observă mai mult înainte de nașterea primului copil, iar înainte de nașterea următorilor copii migrația soților/partenerilor se menține la intensitatea de 12% și 18%. Totuși, sub presiunea lipsurilor celor necesare, cuplurile manifestă un comportament reproductiv limitat la un număr mai mic de copii, ceea ce este în acord cu teoria cursului vieții. Bunăstarea subiectivă a cuplurilor este asigurată de un număr mai mic de copii [9]. Deși este încă destul de răspândit modelul tradițional familial în care bărbatul este principalul întreținător al familiei, decizia asupra numărului de copii în familie este luată împreună de ambii parteneri, ceea ce presupune alegerea dimensiunii familiei. Femeile cu studii superioare utilizează mai frecvent metode de contracepție în scopul prevenirii sarcinii decât femeile cu studii medii și scăzute. Primele sunt promotoare de noi valori în privința modificării comportamentului reproductiv, în conformitate cu teoria celei de-a doua tranziții demografice.

În cadrul analizei de regresie, s-a constatat că pentru femeile din municipiul Chișinău factorii demografici și economici au un impact semnificativ asupra probabilității intenției de a (mai) avea un copil. Intențiile reproductive fiind determinate de starea civilă pentru femeile fără nici un copil și de statutul partenerului (angajat), în timp ce veniturile insuficiente sunt asociate cu o descreștere a probabilității intenției de a avea un copil. Pentru femeile care au născut deja un copil, disponibilitatea spațiului de locuit și sprijinul părinților și al partenerului cu resurse financiare, dar și în creșterea și educarea copilului, cresc probabilitatea intenției de a naște un alt copil, iar pentru toate femeile, odată cu creșterea vârstei și a numărului de copii deja născuți, scade probabilitatea intenției reproductive.

Paragraful **3.4. Politici familiale diferențiate** prezintă o evaluare a cadrului normativ privind reglementarea măsurilor de politici familiale în Republica Moldova.

Politicile familiale în Republica Moldova sunt axate preponderent pe susținerea socială a familiilor, iar măsurile care prevăd necesitatea creșterii natalității, inclusiv prin crearea condițiilor favorabile pentru nașterea și educarea copiilor, îmbinarea rolurilor profesionale și familiale etc. stipulate în Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova pentru anii 2011-2025, nu au înregistrat rezultate scontate atât din cauza abordării generale a problemelor, cât și finanțării insuficiente a activităților planificate.

Deși, în ultima perioadă, măsurile de politici moderne sunt promovate, cum ar fi concediul paternal, concediul maternal flexibil, politici de îmbinare a rolurilor profesionale și familiale, mărirea indemnizației unice la nașterea copiilor, situația familiilor cu copii rămâne totuși una nefavorabilă, familiile numeroase (cu trei și mai mulți copii), fiind expuse riscului înalt al sărăciei, dar și rata de ocupare este semnificativ mai mică în cazul femeilor care au cel puțin un copil de vârstă preșcolară.

Măsurile de politici necesită a fi orientate către modelele de politici sociodinamice, proactive, care să corespundă schimbărilor continue și să corespundă cu dinamica socioeconomică și cea demografică pentru asigurarea protecției sociale a familiilor cu copii. Or, în contextul situației de incertitudine, extinderea politicilor familiale trebuie să asigure bunăstarea familiilor și a copiilor. Principalele propuneri se axează pe dezvoltarea socioeconomică și cea culturală a țării, fiind axate nemijlocit pe politici prietenoase familiei cu programe de susținere a familiei cu copii. Acestea se referă la servicii de sănătate în general, dar și cele de sănătate reproductivă și planificare familială, stimulentele financiare, asigurarea cu locuințe, reglementarea regimului de muncă, dezvoltarea infrastructurii grădinițelor/creșelor și promovarea egalității de gen în cadrul familiei.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele noi obținute în urma cercetării au contribuit la extinderea cunoștințelor privind evoluția fertilității în Republica Moldova, în special tranziția fertilității, precum și tendințele privind diferențierea fertilității în funcție de nivelul de educație, mediul de reședință și apartenența etnică a femeilor. Caracterul inovator al rezultatelor obținute se exprimă prin cercetarea complexă interdisciplinară a procesului de tranziție a fertilității în Republica Moldova în baza modelului elaborat de T. Frejka, evidențierea particularităților acesteia prin reflecția științifică a diferențierilor fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație al femeilor și apartenența etnică.

În aspect aplicativ, rezultatele obținute contribuie la soluționarea problemelor de importanță majoră: identificarea diferențierilor sociodemografice ale fertilității în vederea monitorizării dinamicii fertilității în cadrul grupurilor sociodemografice diferite, identificarea și argumentarea diferențierilor probabilităților de naștere a copiilor de rang diferit în funcție de caracteristicile sociodemografice ale femeilor stabilind impactul factorilor sociodemografici asupra calendarului fertilității și numărul mediu de copii, elaborarea tipologiei modelelor de comportament reproductiv al femeilor de vârstă reproductivă și evidențierea măsurilor de politici familiale după tipul acestora și vârsta copiilor.

Scopul prezentei investigații a fost atins prin evidențierea și analiza complexă a diferențierilor fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație, apartenența etnică a femeilor și elaborarea recomandărilor de politici orientate spre grupurile sociodemografice cu fertilitate scăzută.

Abordarea interdisciplinară a procesului de tranziție a fertilității în Republica Moldova și diferențelor sociodemografice ale acesteia, prin îmbinarea cadrului teoretico-metodologic, metodelor și tehnicilor de cercetare din domeniul sociologiei și demografiei, ne-a permis să formulăm următoarele **concluzii**:

1. Procesul tranziției fertilității în Republica Moldova înregistrează la etapa actuală faza a doua (care se caracterizează prin scăderea continuă a ratelor specifice de fertilitate la femei în vârstă de 15-28 de ani și creșterea acestora la vârstele de 29-49 de ani). Nașterile amânate se recuperează parțial, determinând scăderea fertilității cohortelor mai tinere. În comparație cu alte țări ex-sovietice din regiunea europeană (Rusia, Ucraina, Belarus și Țările Baltice), tranziția fertilității în Republica Moldova decurge într-un ritm mai lent, astfel profilul pe vârste a fertilității are un caracter intermediar de trecere de la modelul timpuriu la cel tardiv. Acest fapt este determinat de prevalența populației rurale în totalul populației, care urmează un model al fertilității mai tradițional [2; 3; 8; 6].

2. În prezent, Republica Moldova înregistrează o scădere a fertilității, aceasta fiind determinată de scăderea proporțiilor femeilor care nasc copii de ranguri mari (trei și peste) și creșterea ponderii femeilor care nu au născut nici un copil până la vârsta de 30 de ani. Mediul de reședință diferențiază cel mai mult fertilitatea, atât din punctul de vedere al profilului pe vârste, cât și al descendenței finale deosebind fertilitatea feminină, inclusiv în funcție de nivelul de educație și apartenența etnică. Proporțiile femeilor care nasc la vârste tinere încă persistă în mediul rural. Se constată menținerea numărului de nașteri la vârstele timpurii (în cel mai tânăr grup de vârstă, 15-19 ani, în proporție de 4,5%). Reproducerea populației este asigurată din contul femeilor din mediul rural, a căror descendență finală este de 2,31 copii, pe când în mediul urban descendența finală constituie 1,72 copii [8].

3. Se constată alinierea femeilor cu studii scăzute și medii la procesul tranziției fertilității, reducând considerabil numărul mediu de copii născuți către vârsta de 50 de ani. Tendința femeilor cu studii superioare este de a naște mai târziu copii decât femeile cu educație scăzută. Femeile cu un nivel scăzut de instruire înregistrează către vârsta de 30 ani în medie câte 1,50 copii născuți, iar la cele cu nivelul mediu de instruire - 1,46 copii. Femeile cu studii superioare înregistrează cel mai mic număr mediu de copii născuți către vârsta de 30 de ani acesta fiind de doar 1,09 (în 2014). Către vârsta de 50 de ani femeile cu un nivel scăzut de instruire înregistrează un număr mediu de copii ce asigură reproducerea populației (2,35), cele cu nivelul mediu – 2,04, iar cu nivelul superior de studii - 1,72 copii născuți. Deși se constată o diferențiere în numărul mediu de copii după nivelul de educație, către vârsta de 50 de ani femeile cu studii superioare au născut în medie doi copii per femeie în mediul rural (2,14), pe când în mediul urban – 1,5 copii per femeie, înregistrând diferența în medie de un copil față de femeile din mediul urban (0,64), [4,7]

4. Se constată diminuarea divergențelor în comportamentul reproductiv al grupurilor etnice care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, determinând diminuarea decalajului în descendența finală a femeilor din grupuri etnice diferite. Modificările comportamentului de fertilitate al etniilor se referă la tranziția preferințelor de la familiile cu mulți copii la cei cu mai puțini copii. În ciuda unei astfel de tranziții, nivelul fertilității între etnii diferite sunt eterogene. Diferențierile etnice ale fertilității în Republica Moldova rămân semnificative, deși este în scădere în rândul generațiilor femeilor mai tinere. Femeile moldovence/românce și cele de etnie găgăuză înregistrează o descendență finală (către vârsta de 50 de ani) la nivelul care asigură reproducerea generațiilor (2,1 și 2,2), deși se constată tendința de reducere a acestui indicator în comparație cu generațiile mai mari. Etniile slavone (ucrainene, bulgăroaice și rusoaice) se evidențiază printr-o descendență finală mai scăzută (1,8-1,6) decât nivelul necesar pentru reproducerea generațiilor. În cazul femeilor de etnie ucraineană și rusă fertilitatea sub nivelul de reproducere a fost specifică și pentru generațiile mai în vârstă, în special pentru rusoaice, pe când în cazul femeilor de etnie bulgară fertilitatea sub nivelul de reproducere a devenit specifică pentru generațiile mai tinere (1965-1969), care și-au încheiat perioada de reproducere în anii apropiați de RPL 2014 [9]. Mediul de reședință diferențiază cel mai mult fertilitatea etniilor. În mediul urban, la cohortele care și-au încheiat perioada reproductivă (1960-1964) numărul mediu de copii născuți către sfârșitul perioadei de reproducere este mai scăzut decât cel necesar pentru reproducerea generațiilor la toate etniile, deși sunt unele diferențe în nivelul acesteia, pe când în mediul rural, descendența finală a femeilor de diferite etnii nu înregistrează diferențe semnificative, aceasta fiind la un nivel care asigură reproducerea generațiilor (etniilor) sau este puțin mai înaltă.

5. Alinierea orientărilor atitudinal-valoric moderne față de familie, căsătorie și copii se constată în special în rândul respondentelor mai tinere, la femeile din mediul urban (inclusiv cele din municipiul Chișinău) și la femeile cu studii superioare prin asocierea grupurilor la factorul - atitudini moderne, ce țin de traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei (concubinajul), nașterea copiilor în cuplurile necăsătorite, dar și desfacerea căsătoriei dacă partenerii nu sunt fericiți. În rândul femeilor în grupurile de vârste mai mature, din mediul rural și cu nivele de studii medii și scăzute corespund valori pozitive ale percepțiilor comportamentului familial tradițional, unde copilul este crescut de mamă și tată, iar căsătoria este văzută a fi pentru toată viața. Respondentele cu studii medii și scăzute nu înregistrează valori negative semnificative ale factorului atitudini moderne, ceea ce presupune că acestea nu resping în măsură semnificativă noile valori familiale în societate. Locul copilului în sistemul de valori al femeii determină expresia cantitativă al acestora, natura determinantilor nașterii copiilor depinde de orientările reproductive și, nu în ultimul rând, așa cum au arătat rezultatele studiului sociologic cantitativ,

determină în mare măsură percepția condițiilor de viață, contribuind sau împiedicând realizarea nevoii psihologice de a avea/a mai avea copii [11].

6. Grupurile sociodemografice de femei înregistrează diferențe semnificative ale probabilităților de a naște cel puțin un copil la o anumită vârstă. Femeile cu studii superioare și din mediul urban se caracterizează prin probabilități scăzute de a avea un copil la vârstele tinere. Femeile din municipiul Chișinău se evidențiază cu probabilități mai scăzute de a avea cel puțin un copil până la vârstă de 30 de ani. Amânarea nașterii primului copil către vârste mai mature implică probabilități scăzute ale femeilor de a avea copii de ranguri mai mari. Femeile cu studii superioare înregistrează probabilitatea de a naște doi copii în proporție de 65,6% și trei copii – de 16,9%. În mediul urban se înregistrează probabilități semnificativ mai scăzute de a avea nu mai puțin de doi copii - 60,7% și de trei copii - 16,4%. În municipiul Chișinău, probabilitatea de a naște următorii copii înregistrează niveluri mai mici (53,1% - al doilea copil și 12,3% - al treilea copil).

7. Tipologia modelelor de comportament reproductiv demonstrează unele particularități ale tranziției fertilității în Republica Moldova de la tipul tradițional la cel modern. Astfel, s-a constatat persistența modelului tradițional fie cu o familie numeroasă, fie cu limitarea numărului de copii la cel mult doi atât în rândul generațiilor mai în vârstă (35-49 de ani), cât și în rândul celor tinere (20-34 de ani). Nașterea copiilor la vârste tinere duce la un număr mai mare de copii născuți pe parcursul vieții reproductive, pe când amânarea nașterilor spre vârstele mai mature prezintă una din cauzele principale ale scăderii numărului de copii născuți, ceea ce este în corelație și cu alte cercetări referitoare la țările din spațiul Europei de Est [13]. Modelele identificate arată că schimbările comportamentului reproductiv se manifestă prin amânarea căsătoriei și a nașterii primului copil către vârste mai mari, cauzând scăderea numărului de copii de ranguri mai mari și creșterea proporției familiilor cu un singur copil. Consemnarea distanței mai mari de timp dintre înregistrarea căsătoriei și nașterea primului copil elucidează alegerea rațională a momentului nașterii copilului și controlul fertilității. Nivelul de educație al femeilor și mediul de reședință se evidențiază ca factori - cheie în tranziția fertilității de la modelul tradițional la cel modern care se asociază cu nașterile la vârstele mai mature, controlul nașterilor, nașterea copiilor în afara căsătoriei. Tradițional, fertilitatea femeilor din mediul rural este mai înaltă decât a celor din mediul urban, acest fapt fiind determinat atât de modul de viață, cât și de nivelul mai scăzut al educației locuitorilor din mediul rural.

8. Se constată o influență semnificativă a caracteristicilor sociodemografice ale femeilor asupra numărului de copii intenționați. Diferențieri în orientările reproductive se constată la femeile mai tinere, respondentele cu studii superioare, cele necăsătorite, din mediul urban, inclusiv cele din municipiul Chișinău, caracterizându-se prin intenția de a naște un număr mai mic de copii. Nu se constată intenția de a nu naște copii. Respondentele din mediul rural și cele cu studii medii și scăzute, inclusiv cele căsătorite, intenționează să aibă trei copii și mai mulți.

9. Sarcina neplanificată prezintă un factor care influențează numărul de copii născuți în municipiul Chișinău (chiar dacă există un control mai riguros asupra nașterilor), fiind în proporții destul de înalte printre motivele nașterii unui copil de ranguri diferite (21,6% la nașterea primului copil, 27,6% - la nașterea celui de-al doilea copil și 43,8% - la nașterea celui de-al treilea). Pentru femeile din municipiul Chișinău, factorii demografici și cei economici au un impact semnificativ asupra probabilității intenției de a (mai) avea un copil. Pentru femeile care nu au născut încă nici un copil starea civilă este predictorul cu cel mai mare impact asupra probabilității intenției reproductive, urmată de statutul partenerului (angajat), în timp ce veniturile insuficiente sunt asociate cu o descreștere a probabilității intenției de a avea primul copil. Pentru femeile care au născut deja un copil, disponibilitatea spațiului de locuit și sprijinul

părinților și al partenerului cu resurse financiare, dar și în creșterea și educarea copilului, cresc probabilitatea intenției de a naște un alt copil. Pentru toate femeile, odată cu creșterea vârstei și a numărului de copii deja născuți, scade probabilitatea intenției reproductive [12].

10. În pofida faptului că în ultimii ani în Republica Moldova au fost promovate unele măsuri ale politicii moderne, cum ar fi concediul paternal, concediul maternal flexibil, politici de îmbinare a rolurilor profesionale și familiale, acordarea de indemnizații copiilor de până la doi ani, totuși situația familiilor cu copii rămâne una nefavorabilă, familiile numeroase (cu trei și mai mulți copii) fiind expuse riscului înalt al sărăciei, dar și rata de ocupare este semnificativ mai mică în cazul femeilor care au cel puțin un copil de vârstă preșcolară.

Rezultatele obținute au constituit un suport de referință pentru formularea unor **recomandări de politici familiale diferențiate**:

1. Extinderea accesului la servicii de planificare familială de calitate mai ales în mediul rural, servicii de sănătate sexual reproductivă, răspândirea informației privind metodele de contracepție și planificarea sarcinii în scopul reducerii nașterilor la vârstele timpurii.

2. Promovarea reconcilierii vieții profesionale cu creșterea și îngrijirea copiilor prin asigurarea serviciilor calitative de creșă (mărirea infrastructurii creșelor de la vârsta de doi ani) și grădiniță, programe after-school la instituțiile școlare. Promovarea împărțirii responsabilităților taților împreună cu mamele la îngrijirea copiilor, ceea ce va contribui la promovarea egalității de gen în cadrul familiei. Reglementarea regimului de muncă pentru angajații cu copii în vederea disponibilității de timp pentru îngrijirea copilului fără a-și lua concediu din cont propriu la locul de muncă.

3. Reducerea sărăciei și creșterea bunăstării în rândul familiilor cu copii, în special în rândul mamei neasigurate, care reprezintă femeile din mediul rural, prin reducerea costurilor asociate cu creșterea și educarea copiilor și asigurarea minimumului de existență în dependență de numărul copiilor în cuplu.

4. Crearea unui fond de investiții pentru servicii de îngrijire a copiilor în localitățile urbane (pentru achitarea grădiniței și creșei private sau a unei bone, fiind în concordanță cu programul de muncă acceptabil părinților).

Este importantă consolidarea capitalului uman, prin măsuri de politici ce ar îmbunătăți bunăstarea părinților și a copiilor, ceea ce ar putea crește valoarea capitalului uman, al următoarelor generații. Focusul nu trebuie pus neapărat pe creșterea fertilității, ci pe crearea condițiilor favorabile de creștere și educare a copiilor și de îmbinare a rolului de părinte cu cel profesional. Schimbarea acestui focus schimbă și paradigma politicilor care trebuie implementate. Politicile statului, pe de o parte, urmează să fie orientate pe reducerea vulnerabilității familiilor cu copii, iar pe de altă parte, să asigure condițiile favorabile pentru familiile cu un potențial educațional înalt, să țină cont de importanța carierei în viața părinților și posibilității de combinare a vieții profesionale cu cea familială. Totodată, politicile ar trebui să fie echilibrate prin consolidarea educației pentru persoanele cu un nivel de studii inferior, pe de o parte, iar pe de altă parte, să promoveze oportunități de învățare de-a lungul vieții pentru toți, ceea ce ar putea îmbunătăți perspectivele pe termen lung ale copiilor lor în ceea ce privește educația, ocuparea forței de muncă dar și recompensele salariale. Aceste intervenții politice vor crește în ultimă instanță resursele de capital uman ale țării și în rezultat productivitatea acesteia nu doar pe termen scurt, ci și pe termen lung.

În calitate de **direcții pentru cercetarea de perspectivă** menționăm continuarea cercetărilor cu privire la comportamentul reproductiv al femeilor după caracteristicile sociodemografice în profil generațional. Studiarea factorilor determinanți ai intențiilor reproductive pentru toate femeile cele fără copii și ale celor cu un copil și mai mulți la nivel de țară.

BIBLIOGRAFIE

1. AJZEN, I. From intentions to actions: A theory of planned behavior. În J. KUHL & J. BECKMANN, E. Action control: From cognition to behavior. Berlin, Heidelberg, New York: Springer-Verlag, 1985, pp. 11-39.
2. BAIZĂN, P., ARPINO, B. and DELCLÒS, C. E. The effect of gender policies on fertility: The moderating role of education and normative context. In: European Journal of Population. 2016, vol. 32(1), pp. 1-30. ISSN 01686577, eISSN 1579895. DOI: 10.1007/s10680-015-9356-y.
3. BECKER, G. A treatise on the family. Harvard University Press, Cambridge: Enlarged edition, 1991, 304 p.
4. Brzozowska, Z. Female education and fertility under state socialism: evidence from seven Central and South Eastern European countries. Population (English Edition), 2015, 70(4), 731-769.
5. BULGARU, M., BULGARU, O. Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova: Studiu sociologic. Univ. de Stat din Moldova, Dep. Sociologie și Asistență Socială. Chișinău, 2018, 103 p.
6. FREJKA, T. The role of contemporary childbearing postponement and recuperation in shaping period fertility trends. In: Comparative Population Studies. 2012, vol. 36(4), pp. 927-957. 32 p.
7. GAGAUZ, O. Impactul restructurării ciclului reproductiv asupra indicatorilor fertilității. În: Creșterea economică în condițiile globalizării: conf. intern. științifico-practică, Ediția a IX-a, 16-17 oct. 2014. Chișinău, 2014, pp. 9-19.
8. GÖTMARK, F., ANDERSSON, M. Human fertility in relation to education, economy, religion, contraception, and family planning programs. In: BMC Public Health. 2020, nr. 20, 265 p. ISSN 1471-2458. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-8331-7>
9. HUIININK, J., KOHLI, M. A life-course approach to fertility. În: Demographic Research. 2014, vol. 30, pp. 1293-1326. DOI: 10.4054/DemRes.2014.30.45.
10. KOHLER, H., BILLARI, F., ORTEGA, J. The emergence of lowest-low fertility in Europe during the 1990s. In: Population and Development Review. 2002, vol. 28 (4), pp. 641-680.
11. KULU, H., WASHBROOK, E. Residential context, migration and fertility in modern urban society. În: Advances in Life Course Research, nr. 21, 2014, p. 168-182. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2014.01.001>
12. MATHIAS, L. Fertility Decline in Urban and Rural Areas. In: Population and Development Review. 2019, nr. 45 (2), pp. 301-320.
13. Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare. Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M., [și alții.]; coordonator: Gagauz Olga; INCE. Chișinău, 2021, 168 p.
14. SOBOTKA, T. Post-transitional fertility: the role of childbearing postponement in fuelling the shift to low and unstable fertility levels. In: Journal of Biosocial Science. 2017, vol. 49 (S1).
15. SOBOTKA, T. The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe. In: Demographic Research. 01 July 2000, vol 19, article 8, pp. 171-224. ISSN 1435-9871. DOI: 10.4054/DemRes.2008.19.8.
16. SOBOTKA, T., BEAUJOUAN, É. Two is best? The persistence of a two-child family ideal in Europe. In: Population and Development Review. 2014, vol. 40(3), pp. 391-419.
17. Teoria Schimbării pentru Reziliența Demografică – adaptare, atenuare, ajustare. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Fondul ONU pentru Populație. / Lupușor, A., Buzu, A., Gagauz, O., Prohnițchi, V. Chișinău, 2022, 43 p.
18. VAN DE KAA, D. The second demographic transition revisited: Theories and expectations. In: G. BEETS et al. (eds.) Population and family in the Low Countries 1993: Late fertility and other current issues. NIDI/CBGS Publication, Swets and Zeitlinger, Berwyn, Pennsylvania/Amsterdam, 1994, nr. 30, pp. 81-126.
19. ГАГАУЗ, О. Рождаемость в Республике Молдова: европейские тенденции и национальная специфика. В: Демографическое обозрение. 2018, т. 5, № 3, сс. 57-80. <https://doi.org/10.17323/demreview.v5i3.8135>.
20. ДАРСКИЙ, Л. Ожидаемое число детей у женщин разных национальностей и перспективы рождаемости в населении бывшего СССР. В: Population of the former USSR in the 21st century: доклад для международного семинара, 29 September - 2 October 1992, Amsterdam, The Netherlands.
21. ДАРСКИЙ, Л., АНДРЕЕВ, Е. Воспроизводство населения отдельных национальностей в СССР. В: Вестник статистики. 1991, nr. 6, сс.3-10.
22. MCDONALD, P. Gender equity in theories of fertility transition. In: Population and Development Review. 2000a, vol. 26(3), pp. 427-439.
23. LUTZ, Wolfgang. Fertility will be determined by the changing ideal family size and the empowerment to reach these targets. In: Vienna Yearbook of Population Research. 2020, vol. 18, pp. 1-8. ISSN 1728-5305.

LISTA PUBLICAȚIILOR PE TEMA TEZEI

1. **GRIGORAȘ, E.** Abordări cu privire la studierea diferențierilor sociodemografice ale fertilității. În: *Analele Institutului Național de Cercetări Economice al AȘM, ED. a V-a, nr. 2, 2015, 5 p.* ISSN 1857-3630 /ISSNe 1857-3630. 0,60 c.a.
2. **GRIGORAȘ, E.** Monitorizarea fertilității în Republica Moldova. În: *Conferința Internațională științifico-practică "Creșterea economică în condițiile globalizării". Ediția a X-a. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: F.E.P."Tipografia Centrală", 2015, pp. 189-196, 8 p.* ISBN 978-9975-9932-5-8. 0,35 c.a.
3. GAGAUZ, O., **GRIGORAȘ, E.** Restructurarea calendarului nașterilor și declinul fertilității. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2017, 1(173), p. 104-114, 10 p.* ISSN 1957-2294. 0,77 c.a.
4. GAGAUZ, O.; **GRIGORAȘ, E.** Dinamica fertilității în Republica Moldova și țările ex-sovietice din regiunea europeană: convergențe și divergențe. În: *Revista de politici sociale "Calitatea vieții", 2018, nr.4, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, 22 p., 1,79 c.a.* <http://www.revistacalitateavietii.ro/2018/CV-4-2018/03.pdf>.
5. **GRIGORAȘ, E.** Impactul nivelului de educație al femeilor asupra fertilității. În: *Creșterea Economică în Condițiile Globalizării: competitivitate, inovativitate, sustenabilitate, Sesiunea științifică: Transformări demografice și priorități de politici: conferința internațională științifico-practică, 11-12 octombrie 2018, Ediția a XIII-a. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE, 2018, 35-44, 9 p.* ISBN 978-9975-3272-2-0. 0,72 c.a.
6. **GRIGORAȘ, E.** Particularitățile tranziției fertilității în Republica Moldova. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători: Conferința Științifică a Doctoranzilor, 15 iunie 2018, Chișinău. Ediția a VII-a, Volumul II. Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”, Consorțiale Academic-Universitare. Ch.: Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” (Tipogr.”Biotehdesign”), 2018, p. 261-265.* ISBN 978-9975-108-46-1. 0,24 c.a.
7. **GRIGORAȘ, E.** Tendențe în dinamica comportamentului reproductiv în Republica Moldova și unele țări europene. În: *Colocviul științific Orientări actuale în cercetarea doctorală. Ed. a VIII-a, Bălți, 2019, 12 p.* ISSN 1814-3237 /ISSNe 1857-498X. 1,47 c. a.
8. **GRIGORAȘ, E.** Particularities of fertility transition: a comprehensive comparative analysis in Republic of Moldova and selected European countries. În: *Журнал "Демография и социальная экономика". №1 (35), 2019 г. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2019.1.36.c.a>.*
9. **GRIGORAȘ, E.** Diferențieri teritoriale ale fertilității în perioada intercensitară. În: *Conferința Internațională Științifico-Practică "Creșterea economică în condițiile globalizării: bunăstare și incluziune socială", Ediția 2019, p. 129-137, 0,68 c.a.* DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.2019.14-16>.
10. **GRIGORAȘ, E.** Diferențieri etnice ale fertilității generațiilor feminine reale din Republica Moldova. În: *International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges. 14-15 mai, 2020. Universitatea ARTIFEX, București, p. 377, 7 p.* ISBN 978 – 606 – 8716 – 54 – 1. 0,55 c.a.
11. **GRIGORAȘ, E.** Abordări prospective ale impactului pandemiei COVID-19 asupra fertilității în Republica Moldova. În: *Conferința Științifică Internațională „Implicațiile economice și sociale ale pandemiei COVID-19: analize, prognoze și strategii de atenuare a consecințelor”, 23 octombrie 2020. Institutul Național de Cercetări Economice, Chișinău.*
12. **GRIGORAȘ, E.** Orientări atitudinal-valorice și percepții privind nașterea copiilor femeilor din municipiul Chișinău. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2021, nr. 2(186), p. 140-149.* ISSN 1957-2294.10.53783/18572294.21.186.11. 0,7 c.a.
13. **GRIGORAȘ, E.** Factori asociați cu nașterea copiilor de rang diferit la femeile din municipiul Chișinău. *Revista de politici sociale "Calitatea vieții", 2022, nr.3 (33), categoria B+, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română. ISSN - /ISSNe 1018-0389, SCOPUS (IF-0,2), 1,29 c.a.*
14. **GRIGORAȘ, E., GAGAUZ, O.** Fertility transition from traditional to modern model in Moldova: an exploration in base on the Generation and Gender survey. În: *Economy and Sociology, nr. 1, 2022. 1,16 c.a.*

ADNOTARE

Grigoraș Ecaterina. **Diferențieri sociodemografice ale fertilității în Republica Moldova.** Teza de doctor în sociologie. Chișinău, 2022.

Structura tezei: introducere, trei capitole cu 40 tabele și 34 figuri, concluzii generale și recomandări, 202 surse bibliografice, text de bază - 160 pagini și anexe - 12 pagini.

Numărul de publicații la tema tezei: 14 articole științifice, cu volum de 12,4 c.a.

Cuvinte-cheie: tranziția fertilității, tipologia comportamentului reproductiv, diferențieri ale fertilității, mediul de reședință (urban/rural), nivel de educație, apartenență etnică, politici demografice.

Domeniu de studiu: demografia și sociologia populației.

Scopul cercetării: evidențierea diferențierilor sociodemografice ale fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație și apartenența etnică ale femeilor din Republica Moldova și elaborarea recomandărilor de politici orientate spre grupurile sociodemografice cu fertilitate scăzută.

Obiectivele cercetării: Explorarea cadrului teoretico-metodologic privind tranziția fertilității și explicarea variațiilor acesteia; Determinarea fazei tranziției fertilității în Republica Moldova în baza modelului elaborat de T. Frejka și analiza comparativă cu țările din regiune; Determinarea impactului mediului de reședință, nivelului de educație și apartenenței etnice asupra nivelului de fertilitate; Elaborarea tipologiei comportamentului reproductiv al femeilor și cuantificarea ponderii tipurilor diferite de comportament reproductiv la etapa actuală de tranziție a fertilității de la modelul tradițional la cel modern; Evidențierea impactului factorilor socioeconomi și atitudinal valorici asupra comportamentului reproductiv; Elaborarea recomandărilor de politici diferențiate orientate spre grupuri sociale cu un nivel de fertilitate scăzut.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în dezvoltarea cercetării complexe interdisciplinare a diferențierilor fertilității în Republica Moldova, evidențierea particularităților tranziției fertilității prin reflecția științifică a diferențierilor fertilității în funcție de mediul de reședință, nivelul de educație al femeilor și apartenența etnică; elaborarea tipologiei modelelor comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova.

Principalele rezultate științifice obținute: Au fost identificate particularitățile tranziției fertilității în Republica Moldova din perspectiva modelului elaborat de T. Frejka de amănare/recuperare a fertilității; A fost evidențiat impactul factorilor sociodemografici asupra descendenței finale; A fost elaborată tipologia comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova; Au fost identificate caracteristicile sociodemografice ale comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova în procesul de tranziție de la modelul tradițional la cel modern; Au fost elaborate recomandări de politici familiale diferențiate.

Semnificația teoretică constă în completarea cunoștințelor privind tranziția fertilității în țările în curs de modernizare după modelul european în baza cazului Republicii Moldova. Extinderea cunoștințelor privind diferențierile fertilității în funcție de nivelul de studii, mediul de reședință (urban/rural) și apartenența etnică a femeilor, astfel contribuind la completarea compartimentelor demografice și sociologiei populației.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în determinarea grupurilor sociodemografice ale femeilor cu fertilitatea scăzută, ceea ce poate contribui la elaborarea politicilor familiale. Totodată, determinarea particularităților tranziției fertilității în Republica Moldova și elaborarea tipologiei comportamentului reproductiv, reprezintă rezultate ce pot fi utilizate în procesul cercetării dar și la elaborarea unor cursuri didactice tematice. Rezultatele cercetării pot fi utilizate ca suport teoretico-metodologic pentru desfășurarea și aprofundarea cercetărilor sociodemografice ale fertilității, conectarea la proiectele internaționale în acest domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele studiului au fost prezentate Ministerului Muncii și Protecției Sociale în cadrul rapoartelor privind proiectele de cercetare „Abordarea multidisciplinară a capitalului uman și dinamicii populației în vederea creșterii performanței politicilor privind populația și dezvoltarea în Republica Moldova”, „Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației”, precum și în cadrul cooperării cu Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA).

Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul conferințelor internaționale: “Actual Demographic Research of Young Demographers in Europe” (Prague, 2020); Simpozionul internațional „Experiență. Cunoaștere. Provocări Contemporane”. Universitatea ARTIFEX (București, 2020); Internațional Demographic Forum “Demography and Global Challenges”, (Voronej, 2021); Conferința științifică a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” (Chișinău, 2019, 2020, 2021); „Creșterea economică în condițiile globalizării” (Chișinău, 2020, 2021, 2022), Dezbaterii publice „Fertilitatea dorită versus cea reală: Factori determinanți în Republica Moldova” (Chișinău, 2022).

АННОТАЦИЯ

Григораш Екатерина. **Социально-демографические различия рождаемости в Республике Молдова.** Диссертационная работа на соискание учёной степени доктора социологии, Кишинэу, 2022

Структура диссертации: введение, три главы, в том числе 40 таблиц и 34 рисунка, основные выводы и рекомендации, 202 библиографических источника, основной текст - 160 страниц и 12 страниц приложений.

Количество публикаций по теме диссертации: 14 научных статей, общим объемом 12,4 п.л.

Ключевые слова: переход рождаемости, типология репродуктивного поведения, различия в рождаемости, место жительства (город/село), уровень образования, этническая принадлежность, демографическая политика.

Область исследования: демография и социология населения.

Цель исследования: выявление социально-демографических различий в рождаемости в зависимости от места жительства (город/село), уровня образования и этнической принадлежности женщин Республики Молдова и разработка рекомендаций в области политики, направленной на социально-демографические группы с низкой рождаемостью.

Задачи исследования: изучение теоретико-методологических аспектов перехода рождаемости, как составной части демографического перехода; определение этапа перехода рождаемости в Республике Молдова на основе модели Т. Фрейки; определение влияния места жительства (город/село), уровня образования и этнической принадлежности женщин на уровень рождаемости; выделение социально-экономических факторов и ценностных установок, влияющих на репродуктивное поведение; разработка типологии репродуктивного поведения женщин и количественная оценка типов репродуктивного поведения женщин при переходе от традиционной к современной модели рождаемости; разработка рекомендаций по дифференциации семейной политики, направленной на социальные группы с низким уровнем рождаемости.

Научная новизна и оригинальность исследования: проведение комплексного междисциплинарного исследования дифференциации рождаемости в Республике Молдова, выявление особенностей перехода рождаемости; определение различий рождаемости в зависимости от места жительства (город/село), уровня образования и этнической принадлежности женщин; разработка типологии моделей репродуктивного поведения женщин Республики Молдова.

Основные научные результаты: Определены особенности перехода рождаемости в Республике Молдова на основе использования модели Т. Фрейки об отсрочке/восстановлении рождаемости; выявлено влияние социально-демографических факторов на количество рожденных детей; разработана типология репродуктивного поведения женщин Республики Молдова; определены социально-демографические характеристики репродуктивного поведения женщин Республики Молдова при переходе от традиционной к современной модели рождаемости; разработаны рекомендации по дифференциации семейной политики.

Теоретическая значимость исследования заключается в дополнении знаний о переходе рождаемости в странах, модернизирующихся по европейской модели на примере Республики Молдова. Расширено понимание различий рождаемости за счет влияния уровня образования, места жительства (город/село) и этнической принадлежности женщин, что способствует пополнению разделов демографии и социологии населения.

Практическая значимость исследования состоит в определении социально-демографических групп женщин с низкой рождаемостью, что может быть использовано при разработке семейной политики. Определение особенностей перехода рождаемости в Республике Молдова и разработка типологии репродуктивного поведения могут быть использованы для последующих исследований по отслеживанию тенденций рождаемости и присоединению к международным проектам в этой области, а также при разработке тематических дидактических курсов.

Внедрение научных результатов: результаты исследования были представлены Министерству труда и социальной защиты как составная часть отчетов по исследовательским проектам «Междисциплинарный подход к человеческому капиталу и динамике населения для повышения эффективности политики по населению и развитию в Республике Молдова», «Миграция, демографические изменения и политика по улучшению ситуации», а также в рамках сотрудничества с Фондом народонаселения ООН (ЮНФПА).

Результаты исследования были апробированы на международных конференциях: «Актуальные демографические исследования молодых демографов в Европе» (Прага, 2020 г.); Международный симпозиум «Опыт. Знания. Вызовы современности». Университет АРТИФЕКС (Бухарест, 2020 г.); «Демография и глобальные вызовы» (Воронеж, 2021 г.); Научная конференция докторантов «Современные тенденции развития науки: взгляды молодых исследователей» (Кишинев, 2019, 2020, 2021 гг.); «Экономический рост в условиях глобализации» (Кишинев, 2020, 2021, 2022 гг.); Публичные дебаты «Желаемая и фактическая рождаемость: определяющие факторы в Республике Молдова» (Кишинев, 2022 г.).

ANNOTATION

Grigoraș Ecaterina. **Socio-demographic differentiations of fertility in the Republic of Moldova**. Ph.D. thesis in sociology, Chisinau, 2022.

Thesis structure: introduction, three chapters with 40 tables and 34 figures, general conclusions, and recommendations, 202 bibliographic sources, basic text - 160 pages, and annexes - 12 pages.

The number of publications on the topic of the thesis: 14 scientific papers, with a volume of 12.4 sheets of the author.

Keywords: fertility transition, typology of reproductive behavior, differences of fertility, place of residence (urban/rural), level of education, ethnicity, and demographic policies.

Field of study: demography and sociology of population.

Aim of the research: highlighting the sociodemographic differences in fertility according to the place of residence, education level, and ethnicity of women in the Republic of Moldova and policy recommendations developing aimed at sociodemographic groups with low fertility.

The objectives of the research: exploring the theoretical-methodological framework regarding the fertility transition as a component of the demographic transition; determination of the fertility transition phase in the Republic of Moldova, based on a model of T. Frejka, and comparative analysis with countries in the region; determining the impact of the place of residence (urban/rural), the level of education and ethnicity of women on fertility level; developing the typology of women's reproductive behavior and quantifying the weight of different types of reproductive behavior at the current stage of fertility transition from the traditional to the modern model; highlighting the impact of socioeconomic factors and attitudinal values on reproductive behavior; developing differentiated policy recommendations aimed at social groups with low fertility.

The novelty and scientific originality of the study lies in the development of the complex interdisciplinary research of the fertility differences in the Republic of Moldova, fertility transition particularities highlighting through the scientific reflection of fertility differences by place of residence (urban/rural), education level of women and ethnicity; typology of models of reproductive behavior of women in the Republic of Moldova developing.

The main scientific results. The features of the fertility transition in the Republic of Moldova are determined based on T. Frejka's model of postponing/recuperation of the birth rate; the influence of socio-demographic factors on the number of children born was revealed; a typology of reproductive behavior of women in the Republic of Moldova was developed; determined the socio-demographic characteristics of the reproductive behavior of women in the Republic of Moldova during the transition from the traditional to the modern model of fertility; developed recommendations for the differentiation of family policy.

The study's theoretical significance lies in supplementing knowledge about fertility transition in modernizing countries according to the European model in the example of the Republic of Moldova. The understanding of fertility differences has been expanded thanks to highlighting the influence of education level, place of residence (urban/rural), and ethnicity of women, which contributes to the replenishment of demography and sociology of the population.

The study's practical significance is to determine the socio-demographic groups of women with low fertility, which can be used in the development of family policy. Determining the features of the transition of fertility in the Republic of Moldova and developing a typology of reproductive behavior can be used for subsequent research on tracking fertility trends and joining international projects in this area, as well as in the development of thematic didactic courses.

Implementation of scientific results: the results of the study were presented to the Ministry of Labor and Social Protection as part of the reports on the research projects "Multidisciplinary research of human capital and population dynamics for increasing the effectiveness of population and development policies in the Republic of Moldova", "Migration, demographic changes and situation stabilization policies", as well as in cooperation with the United Nations Population Fund (UNFPA).

The results of the research were approved at international conferences: "Actual Demographic Research of Young Demographers in Europe" (Prague, 2020); The international symposium "Experience. Knowledge. Contemporary Challenges". ARTIFEX University (Bucharest, 2020); International Demographic Forum "Demography and Global Challenges" (Voronej, 2021); Scientific conference of Ph.D. students "Contemporary trends in the development of science: visions of young researchers" (Chisinau, 2019, 2020, 2021); Economic growth in the conditions of globalization (Chisinau, 2020, 2021, 2022), Public debates "Desired versus actual fertility: Determining factors in the Republic of Moldova" (Chisinau, 2022).

GRIGORAȘ ECATERINA

**DIFERENȚIERI SOCIODEMOGRAFICE ALE FERTILITĂȚII
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

**543.01 SOCIOLOGIA POPULAȚIEI ȘI
PROCESE DEMOGRAFICE**

REZUMATUL
tezei de doctor în sociologie

Aprobat spre tipar: 16.11.22

Formatul hârtiei: 60x84
1/16.

Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli autor: 2,2

Tiraj: 30 exemplare
Comanda nr. 15

Complexul Editorial, INCE,
MD-2064, mun. Chișinău, str. Ion Creangă, 45,
www.ince.md, tel. + 373 22 501 130; fax. + 373 22 743 794